

виявлено закономірності залежності рівня дослідження студентами музичного мистецтва від ступеня гармонійного поєднання в них взаємодоповнюючих один одного критичного та творчого мислення.

Ключові слова: мислення, професійне мислення.

АННОТАЦИЯ

Нагорная Г.А. Методологические и технологические основы исследования музыкального искусства в процессе формирования профессионального мышления личности. В статье обоснованы методологические и технологические основы исследования музыкального искусства в процессе формирования профессионального мышления личности, конкретизирована сущность понятий «мышление», «профессиональное мышление»; определены закономерности зависимости уровня исследования студентами музыкального искусства от степени гармонического соединения в них взаимодополняющих один другого критического и творческого мышления.

Ключові слова: мышление, профессиональное мышление.

SUMMARY

Nagorna G.O. Methodological and technological basis of the study music in the process of professional thinking person. In the article the methodological and technological basis of the study music in the process of professional thinking person, the essence of concepts „thinking”, „professional thinking,„ revealed patterns depending on the level of research students music degree from the harmonious combination of them complementary to each other critical and creative thinking .

Key words: thinking, professional thinking.

УДК 371

Заболоцька Л.А.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ УЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми. Нова парадигма розвитку вітчизняної освіти актуалізує проблему формування висококваліфікованих педагогічних кадрів, які б майстерно володіли комунікативною компетентністю, в основі якої – комунікативні вміння. Аналіз сучасної педагогічної практики засвідчує наявність суперечностей між високим рівнем професійних знань, умінь, навичок учителів і неспроможністю передати їх учням, невмінням залучати дітей до творчої діяльності, створювати доброзичливу атмосферу, встановлювати з ними психологічний і педагогічний контакт, керувати власним емоційним станом. Причиною багатьох проблем, які виникають у педагогічній взаємодії, є недостатній рівень сформованості комунікативних умінь учителя. У практиці педагогічної діяльності труднощі виникають саме там, де вчитель не вміє спілкуватися з дітьми. А якщо батьки, а потім учитель не навчать дитину сприймати інформацію, ділитися інформацією, не навчать застосовувати її на практиці, дорослий, який виросте з такої дитини, не зможе пристосуватися до

навколишнього життя, не матиме відповідальності ні перед суспільством, ні перед самим собою.

Актуальність порушеної проблеми, необхідність у подоланні протиріч між педагогічною теорією і практикою, зумовили вибір теми нашої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання педагогічного спілкування висвітлюється у психолого-педагогічній літературі. Досліджувалися, зокрема, культура педагогічного спілкування й комунікативна майстерність учителя (Л.Виготський, І.Зязюн, А.Макаренко, В.Сухомлинський, К.Ушинський та ін.); зміст і структура педагогічного спілкування (Г.Андрєєва, Б.Ломов, С.Максименко, П.М'ясоїд, Б.Паригін, П.Петровська, В.Семиченко та ін.); психологічні механізми педагогічного спілкування (О.Головаха, Е.Коваленко, Н.Паніна та ін.); комунікативні вміння вчителя та їх структурні компоненти (В.Абрамян, О.Бодальова, Н.Бутенко, А.Годлевська, В.Кан-Калик, А.Капська, О.Леонтьєв, Л.Савенкова, Т.Фатихова та ін.), технології розвитку комунікативної компетентності вчителя (М.Забродський, М.Коць, О.Мерзлякова та ін.).

Незважаючи на те, що проблема формування комунікативних здібностей у майбутніх вчителів знайшла своє висвітлення у ряді наукових праць, окремі аспекти означеної проблематики залишаються ще недостатньо вивченими. Зокрема, потребують аналізу педагогічні умови та шляхи формування комунікативних здібностей у вчителів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявлення педагогічних умов формування комунікативних умінь учителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна комунікація є важливим чинником педагогічної майстерності і охоплює всі сфери педагогічної роботи. Учителю доводиться налагоджувати комунікативні зв'язки з колегами по роботі, батьками, дирекцією, керівниками позашкільних установ, громадськими об'єднаннями, ЗМІ тощо. Комунікація міжрівнева (вчитель – методичне об'єднання – директор – центр методичної роботи – управління освіти) дає можливість обмінюватися інформацією про стан навчально-виховного процесу, довідуватися про проблеми, що назрівають, обмінюватися варіантами виправлення становища. Додаткові вигоди від такої комунікації полягають у тому, що формуються рівноправні стосунки. Деякі із різновидів обміну інформацією між учителем і дирекцією пов'язані з визначенням завдань, пріоритетів; забезпеченням включення в розв'язання завдань закладу освіти, досягненням визначеного, розвитком здібностей учителя; повідомленням учителю про зміни, ідеї, удосконалення. Особливо важливим для педагога є володіння майстерністю обмінюватися інформацією з учнями. І це лише деякі приклади з усієї різноманітності комунікації в педагогічній діяльності.

Успіх педагогічної комунікації залежить від того, чи вміє учитель налагодити контакт з аудиторією, від системності його викладу, логіки, аргументації, вміння стимулювати учнів для подальшої діяльності, заохочувати, керувати увагою, передбачати конфлікти, розбіжності, знімати емоційне напруження в спілкуванні та усувати бар'єри, запобігати виникненню конфліктних ситуацій. Водночас, варто підкреслити, що комунікативні вміння в

поєднанні із знаннями, навичками, методичним мистецтвом, психолого-педагогічними якостями особистості створюють надійні підвалини для формування педагогічної майстерності.

Л.Петровська виділяє компетентність у спілкуванні як за суб'єкт-об'єктною, так і за суб'єкт-суб'єктною схемами [5, с. 14]. Компетентність у спілкуванні за суб'єкт-об'єктною схемою охоплює зовнішній поведінковий рівень спілкування і знаходить вираження у орієнтації особистості на використання монологічних стратегій взаємодії з людьми. В орієнтації особистості на застосування діалогічних стратегій взаємодії з партнерами проявляється її компетентність у спілкуванні за суб'єкт-суб'єктною схемою.

Важливою педагогічною умовою ефективної педагогічної комунікації є формування у вчителів чітких уявлень про сутність та структуру комунікативних умінь. Ми поділяємо думку О.А.Дубасенюк [1], що виділяє такі групи педагогічних умінь як: **гностичні** – уміння аналізувати психолого-педагогічну літературу, рівень розвитку власних комунікативних умінь, розвиток діяльності учнів; **проектувальні** – уміння прогнозувати, передбачати розвиток діяльності учня, групи учнів, моделювати цілі, завдання, зміст, засоби діяльності учнів згідно з віковими та індивідуальними особливостями, прогнозувати власну систему роботи; **конструктивні** – уміння планувати педагогічну діяльність, добирати доцільні форми та методи, передбачати труднощі в її реалізації, конструювати новітні засоби й прийоми; **організаторські** – уміння стимулювати спілкування колективу учнів і кожного учня зокрема, їх активність, ініціативу, наповнення його цікавими справами. Мова йде про володіння різними типами педагогічного спілкування: нормативно-оцінним (зняття критичності, неприйняття, утворення спільності), довідково-інформаційним (вміння викладати потрібну інформацію), організаційно-цільовим (диференціація форм і засобів впливу, постановка спільних цілей, зіставлення досягнутих результатів і визначеної мети).

Л.Савенкова проаналізувала комунікативні вміння та розробила спеціальні прийоми („пристосування” у спілкуванні, комунікативна атака та ін.), оволодіння якими забезпечує педагогічний контакт у професійному спілкуванні педагога [6, с. 49-51]. Використання їх на практиці (поряд з методиками О.Мерзлякової [2]) дозволили нам дійти висновку, що вони також сприяють стимулюванню розвитку мотивів комунікативної діяльності. Це є однією з педагогічних умов успішності спілкування вчителя та учнів.

Для формування у вчителів ціннісного ставлення до професійно – педагогічної комунікації використовувалися методи емоційно-морального стимулювання, зацікавлення, створення ситуацій новизни, емоційного сплеску та заохочення, які сприяють стимулюванню їх внутрішньої енергії. Було встановлено, що впровадження цих методів дає можливість учителям побачити не лише себе, а й запроектувати шлях, яким можна прийти до успіху.

Продуктивний рівень комунікативної компетенції учителів пов'язаний з такими особистісними характеристиками, як відповідальність, великодушність, співробітництво, владність, лідерство. Такі вчителі характеризуються досить вираженою потребою відповідати соціальним нормам, схильністю ідеалізувати

гармонійність міжособистісних взаємин, певною екзальтованістю у прояві своїх переконань і почуттів, емоційним „включенням” у події, що відбуваються „тут і тепер”. Вони легко вживаються у різноманітні соціальні ролі, комунікативні, доброзичливі, готові до самопожертви, гнучкі у міжособових стосунках, артистичні, схильні до проявів милосердя й добродійності. Їм притаманне прагнення справити позитивне враження на співрозмовників, бажання подобатися їм, відповідати їхнім очікуванням. Вони дуже чутливі до емоційного стану групи, залежні від нього.

Комунікативні уміння тісно пов’язані з комунікативною культурою особистості, яку А.Мудрик визначає як систему знань, норм, цінностей та зразків поведінки, прийнятих у суспільстві, й уміння органічно, природно та невимушено реалізовувати їх у діловому та емоційному спілкуванні [4, с. 68]. З цим визначенням можна погодитися, виділивши окремо систему комунікативних умінь, які дозволяють учителеві (з погляду педагогіки) цілеспрямовано, вільно й творчо здійснювати як свою діяльність, так і спрямовувати діяльність учнів у навчально-виховному процесі.

Комунікативні уміння також пов’язані з педагогічною технікою. Як і для педагогічної техніки, для розвитку комунікативних умінь потрібні знання із сфери спілкування з учнями, знання суті педагогічних конфліктів, знання про мовлення як передумову педагогічної майстерності й засіб педагогічної праці.

Спілкування вчителя з учнем за своєю моделлю є двостороннім потоком інформації, тому комунікативна функція педагога тісно взаємопов’язана з інформаційною. Важливими є вміння вчителя оцінювати якість передачі інформації, її повноту, зміст, форму, дає змогу не лише оперативно й правильно сформулювати уявлення про інформацію, але й адекватно оцінити знання учнів. Учитель й сам має оволодіти навичками ораторського мистецтва, словом як засобом передачі інформації.

Ефективність педагогічного процесу залежить від можливості вимірювання, дозування інформації. Оптимальним технологічним ланцюжком у педагогічній комунікації є вимірювання й оцінювання синтаксичної, семантичної та прагматичної інформації.

За допомогою синтаксичної (знакової) інформації описують зорові, слухові та інші сигнали, алгебраїчні, географічні та інші символи. Кількість семантичної (змістової) інформації вимірюють ступенем зміни наукових термінів під впливом нових фактів, законів, понять, закріплених у пам’яті. Кількість і якість прагматичної інформації пов’язані з досягненням навчально-виховної мети найбільш економними способами в процесі формування відносин учитель – учень, учень – учитель, учень – навчальний предмет.

Комунікативність учителя формується під впливом багатьох чинників. Переважають при цьому особистісні, що визначають модель комунікативності вчителя:

1. **Загальні універсальні якості** особистості вчителя: педагогічна спрямованість, психологічна підготовленість, доброзичливість, активність у суспільній і педагогічній діяльності, дисциплінованість, організованість.

2. Спеціальні якості вчителя (характеризують внутрішню структуру його комунікативності): пізнавальні якості (дають змогу особистості сприймати, розуміти й вивчати навколишній світ, реалізують інтерес до пізнання оточуючого, прагнення розвивати „дар пізнання людей”, до співчуття, ідентифікації з іншими людьми тощо); експресивні якості (створюють виразність особистості, через яку вона стає зрозумілою іншим людям, допомагають „утримувати увагу інших людей”, підтримують прагнення до правдивості й щирості у стосунках, а також емоційна виразність); управлінські властивості (допомагають впливати на інших людей і здійснювати самоконтроль).

До спеціальних якостей комунікативності вчителя також належать: комунікативні знання – узагальнений досвід людства в комунікативній діяльності; комунікативні навички – автоматизовані свідомі дії, що сприяють швидкому відображенню у свідомості комунікативних ситуацій, визначають успішність сприйняття, розуміння об’єктивного світу й відповідного впливу на нього у процесі педагогічної комунікації; комунікативні вміння – комплекс дій, які базуються на теоретичній і практичній підготовленості, що дає змогу творчо використовувати комунікативні знання та навички для відображення й перетворення дійсності; комунікативні звички – доведені до автоматизму комунікативні дії; комунікативний характер – головні якості, властивості особистості, що виявляються у типовій для неї активності в комунікативній діяльності й у відношеннях до навколишнього світу, до інших людей, до себе. Упровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання передбачає зміну форми комунікації в навчально-виховному процесі з викладацького монологу (однобічна комунікація) на багатопозиційне навчання у формі полілогу, де відсутня строга полярність і концентрація на поглядах учителя, що дозволяє будувати систему взаємин, у якій всі елементи процесу взаємодії більш мобільні, відкриті й активні (багатобічна комунікація); реалізацію в навчальному процесі механізму взаємообміну між викладачами й учнями (діалогічна взаємодія, спільне визначення мети діяльності, створення ситуацій вільного вибору, взаємооцінювання, пошук і репрезентація навчального матеріалу).

Відомо, що емоційне напруження призводить до порушення і погіршення оперативної пам’яті, послаблення розуміння нового матеріалу. Неприйняття педагогічних стратегій вчителя призводить до зниження комунікативної насиченості взаємодії, до згортання спілкування.

Комунікація виступає засобом реалізації інтегративно-педагогічної діяльності, забезпечуючи:

а) міжособистісну інтеграцію (учнів і вчителів, учнів і батьків, педагогів і батьків, учнів і учнів, педагогів і педагогів);

б) внутрішньоособистісну інтеграцію (інтеграцію вчителя з самим собою);

в) соціальну інтеграцію (інтеграцію особистості вчителя й колективу, вчителя і суспільства, вчителя і культури).

Висновки. Процес навчання і виховання є певною системою соціально-психологічної взаємодії. Спілкування відіграє значну роль при вирішенні навчально-виховних завдань педагогічної діяльності. Добре розвинені комунікативні вміння потрібні вчителю для створення оптимального педагогічного клімату.

Ефективність педагогічної комунікації залежить від формування у вчителів чітких уявлень про сутність та структуру комунікативних умінь, їх сформованість. Серед них гностичні, проектувальні, конструктивні та організаторські вміння.

Необхідною умовою успішного протікання процесу спілкування є комунікативна компетентність його учасників, при цьому вагомими аспектами виступають готовність педагогів до навчально-виховної роботи, розвиток соціально-психологічних умінь, міжособистісної взаємодії, нерозривність педагогічного процесу із педагогічним спілкуванням, проектування можливих ефективних засобів подання інформації на основі передбачення можливих наслідків її сприйняття, проектування власної виконавчої діяльності, підведення учнів до висновків, які можна зробити після подачі матеріалу, заохочення у закріпленні продуктивних дій, узагальнення ефективних впливів на учнів. Важливими педагогічними умовами ефективності комунікації є вміння вчителя розмовляти з дітьми логічно, чітко, виразно, дохідливо й зрозуміло, вміння вчителя оцінювати якість передачі інформації, її повноту, зміст, форму.

Важливим було б розглянути шляхи формування комунікативних умінь у студентів педагогічних вузів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубасенюк О.А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: Монографія. – Ж.: Житомирський державний педагогічний університет, 2003. – 192 с.
2. Заброцький М.М. Комунікативна компетентність вчителя: екопсихологічний вимір // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – № 6. – С.1-4.
3. Мерзлякова О. Учителі й учні; мистецтво діалогу: семінар та тренінгові заняття психолога з педагогами. / Редкол.: Т.Шаповал та ін. – К.: Шк. світ, 2008. – 352 с.
4. Мудрик А.В. Общение как фактор воспитания школьников. – М.: Педагогика, 1984. – 112 с.
5. Петровская Л.А. Компетентность в общении. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216с.
6. Савенкова Л.О. Комунікативність учителя // Початкова школа. – 1998. – №8. – С. 49-51.

АНОТАЦІЯ

Заболоцька Л.А. Педагогічні умови формування комунікативних умінь учителя. Розглядаються зміст, структура комунікативних умінь вчителя та педагогічні умови їх формування.

Ключові слова: комунікативні вміння, комунікативна культура, комунікативна компетенція, педагогічні умови.

АННОТАЦІЯ

Заболоцкая Л.А. Педагогические условия формирования коммуникативных умений учителя. Рассматриваются содержание, структура коммуникативных умений учителя и педагогические условия их формирования.

Ключевые слова: коммуникативные умения, коммуникативная культура, коммуникативная компетенция, педагогические условия.

SUMMARY

Zabolotska L.A. Pedagogical conditions of forming communicative skills of teacher. The maintenance, structure of communicative abilities of the teacher and pedagogical conditions of their formation are considered.

Key words: communicative abilities, communicative culture, pedagogical conditions.

УДК 351:378.147.85

Ізбаш С.С., Попова Т.В.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми. Сучасне суспільство по праву називають інформаційним, і цьому є підтвердження. Комп'ютери поетапно впроваджуються в усі сфери нашого життя. Не виключення і процес освіти, у якому із приходом інформаційних технологій відбуваються революційні зміни. А з появою супутникової глобальної мережі Інтернет зроблений ще більш значний крок уперед. І поки ведуться дебати про переваги й недоліки глобального обміну інформацією, яку роль відіграють комп'ютерні технології у навчальному процесі, викладачі та керівники навчальних закладів вже намагаються впроваджувати нові технології у педагогічний процес.

Керівник виступає головним суб'єктом управлінської діяльності у навчальному закладі. Він здійснює безпосереднє керівництво педагогічним колективом. У цій діяльності необхідно здійснювати тісний зв'язок з учителями, батьками, громадськістю. Запити, інтереси, потреби, можливості дітей та їхніх батьків, умови класу, школи, суспільства, можливості педагога визначили не тільки сучасні цілі, завдання, але й форми роботи керівника, мета діяльності якого полягає у створенні умов для саморозвитку та самореалізації особистості учня, його успішної соціалізації в суспільстві. Робота керівника складна, але у зв'язку з упровадженням у наше життя комп'ютерних технологій, діяльність директора, вчителя і класного керівника може бути помітно полегшена. Вище викладене становить актуальність дослідження, проблема якого полягає в недостатньому інформаційному забезпеченні